

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгістики: підручник. Київ : Академія, 2004. 344с.
2. Донченко Т. Мовленнєвий розвиток як науково-методична проблема. *Дивослово*. 2006. № 5. С. 2–5.
3. Караман С. Методика навчання української мови в гімназії: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів освіти. Київ : Ленвіт, 2000. 272 с
4. Крєтова О. І. Проблема професійного мовлення соціального працівника у контексті його професіоналізму. *Актуальні проблеми професійної підготовки фахівців соціальної роботи в Україні і за рубежем : матеріали міжнар. наук.–практ. конф., 5–6 травня 2003 р.* Ужгород : Мистецька лінія, 2003. С. 168–171.
5. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посіб. для студентів вищих навчальних закладів. За наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ : Літера ЛТД, 2011. 364 с.
6. Пентиліук М. І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики : зб. ст. Київ : Ленвіт, 2011. 256 с.
7. Пентиліук М. І. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови. *Українська мова та література в школі*. 1999. № 3. С. 9–14.

Любомира Ілійчук,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки початкової освіти

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя тефаника»

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сьогодні перехід на компетентнісно орієнтовану підготовку здобувачів вищої освіти зумовлений модернізацією змісту професійної освіти, що передбачає його відбір і структурування з одночасним визначенням результативної складової освітнього процесу – набуття компетентностей [1, с. 46]. Відтак важливим завданням закладів вищої освіти є формування професійної компетентності майбутніх фахівців, яка являє собою динамічну комбінацію знань, умінь і навичок, способів мислення, професійних, світоглядних та громадянських якостей, морально-етичних цінностей, які визначають здатність особистості успішно здійснювати професійну діяльність.

Важливим складником професійної компетентності особистості є комунікативна компетентність. Вона передбачає здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми в рамках професійної діяльності, що є інтегральним, відносно стабільним, цілісним утворенням, котре проявляється в індивідуально-психологічних властивостях та особливостях спілкування, включає сукупність знань, досвіду, якостей, здібностей особистості, які дозволяють ефективно виконувати професійні комунікативні функції [5]. Формування комунікативної компетентності є неперервним процесом вирішення засобами мови невербальних, поведінкових, актуальних для суспільства і самих студентів завдань, що ведуть до розширення кордонів комунікації, готовності до гнучкої взаємодії з партнером у мовному спілкуванні, до розвитку мовного чуття і рефлексивної діяльності [4, с. 89].

Аналіз наукової літератури показав, що структура комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти включає: когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти. Так, когнітивний компонент виявляється у психічних процесах, пов'язаних із пізнанням оточення і самого себе та представляє систему знань про сутність, структуру, функції і особливості особистісного та професійного спілкування. Стосовно емоційного компоненту, то він проявляється в різноманітних емоційних станах, задоволеності / незадоволеності спілкуванням, емоційній чутливості до іншої людини, емпатії, готовності вступати в особистісні і діалогічні взаємини. І, нарешті, поведінковий компонент визначає вчинки, способи і стилі оволодіння простором, проявляється у невербальній та вербальній комунікації. Він включає загальні і професійно-специфічні комунікативні уміння, які дозволяють успішно встановлювати контакт із співрозмовником, визначати його внутрішні стани, керувати ситуацією взаємодії з ним, застосовувати конструктивні стратегії поведінки у конфліктних ситуаціях [2, с. 24].

Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів передбачає отримання сукупності спеціальних знань, умінь та навичок, якостей, професійного досвіду і норм поведінки, що здійснюється у закладі вищої освіти та забезпечує можливість успішної мовної та мовленнєвої діяльності у системі початкової освіти [3, с. 99]. Відтак сучасні українські науковці розглядають процес формування комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти у єдності і взаємообумовленості розвитку мовної, мовленнєвої, дискурсивної, соціокультурної, соціолінгвістичної та стратегічної компетенцій [2, с. 25-26]. Визначені компоненти є складовими для формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів. Вони не протиставляються один одному, оскільки відображають багатозначність і складність даного поняття,

допомагають більш повному його розумінню і тлумаченню.

Мовна компетенція (language competence) включає мовні знання (лексичні, граматичні, фонетичні, орфографічні) і відповідні навички. Слід зауважити, що знання лише мовного матеріалу не забезпечує формування у студентів мовленнєвих умінь, тому необхідно сприяти формуванню у них конкретних мовленнєвих навичок для створення та розпізнавання інформації. До основних характеристик мовної компетенції відносять мовленнєві задатки, знання мови, реалізацію мови у мовленні. Розрізняють вербальну комунікацію, яка застосовує як знакову систему людську вимову, природну звукову мову, і невербальну комунікацію. Відповідно до цього виділяють вербальний і невербальний рівень комунікативної складової компетентності в спілкуванні.

Мовленнєва компетенція (speech competence) ґрунтується на чотирьох видах компетенцій, зокрема аудіюванні, говорінні, читанні та письмі. Вона охоплює знання про точність, влучність, адекватність та правильність використання мовних засобів, особливості їх застосування залежно від типу і стилю мовлення, специфіку використання зображувально виражальних засобів мови, особливості усного й писемного мовлення, його діалогічну та монологічну форми. Мовленнєва компетенція є одним із компонентів професійної готовності і реалізації професійного потенціалу майбутнього вчителя початкової школи, а розвинені мовленнєві вміння є показником його педагогічної культури і педагогічної майстерності. Варто зауважити, що формування професійно значущих мовленнєвих умінь і комунікативної культури відбувається під впливом психофізіологічних, соціокультурних та педагогічних чинників, які сприяють засвоєнню студентами знань про мовленнєву культуру і можливості її застосування відповідно до потреби, особливостей та мети організації педагогічного процесу [4, с. 86].

Дискурсивна компетенція (discourse competence) включає комунікативні вміння, пов'язані з умовами реалізації окремих мовленнєвих функцій із застосуванням адекватних мовних моделей-зразків. Це здатність керувати мовленням і структурувати його за допомогою тематичної організації, зв'язності, логічної організації, стилю та реєстру, риторичної ефективності.

Соціокультурна компетенція (sociocultural competence) являє собою знання і вміння використовувати у спілкуванні та пізнанні соціокультурні і соціолінгвістичні реалії. Соціокультурну компетенцію утворюють країнознавча компетенція, тобто знання про культуру країни (знання історії, географії, економіки, державного устрою, традицій) та лінгвокраїнознавча компетенція, яка передбачає володіння особливостями мовленнєвої та немовленнєвої (тобто міміка, жести) поведінки в певних ситуаціях спілкування [2, с. 26].

Соціолінгвістична компетенція (sociolinguistic competence) є інтегративним утворенням, оскільки акумулює знання та вміння, необхідні для соціального аспекту застосування мови (правил ввічливості, норм, що регулюють стосунки між поколіннями, статями, класами, соціальними групами), визначається динамікою соціальної стратифікації суспільства, культурною орієнтацією його громадян, позитивною соціальною мотивацією людини тощо. Все це загалом характеризує відносну стабільність, традиційність і посилює збереження культурологічної лінії у процесі формування професійних мовленнєвих умінь [4, с. 86].

Стратегічна компетенція (strategic competence) передбачає вміння вибирати ефективні стратегії для розв'язання комунікативних завдань, розвиток здатності студентів до самостійного навчання і самовдосконалення, бажання спілкуватися, слухати і розуміти інших, планувати навчальний процес, вміння адекватної оцінки та самооцінки.

Як бачимо, комунікативна компетентність майбутніх вчителів є інтегративним особистісним утворенням, яке являє собою результат сформованості професійних компетенцій і особистісних якостей (тактовність, емпатійність, об'єктивність, доброзичливість, толерантність, організованість, ініціативність), які дозволяють встановлювати психологічний контакт із учнями, їхніми батьками і колегами, логічно, науково та стисло передавати предметну інформацію, керувати процесом спілкування і організовувати педагогічно доцільну взаємодію, творчо вирішувати педагогічні завдання і ситуації, які виникають в освітньому процесі [2, с. 38]. Вона має глибинні джерела, тісно пов'язані з особистісними якостями, мотивами діяльності, соціокультурними установками та ціннісними орієнтаціями.

Отже, педагогічна комунікація виступає основною формою здійснення педагогічного процесу та проявляється у пошуку змісту і способів передачі навчальної інформації, творчості педагогічної взаємодії, здатності організувати пошукову діяльність учнів, вмінні правильно зорієнтуватися у нестандартних педагогічних ситуаціях. Відтак процес формування комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти повинен бути націлений на озброєння їх глибокими комунікативними знаннями, прищеплення комунікативних умінь і навичок, формування у них позитивного ставлення до професійно-педагогічної комунікації, здатності передбачати і враховувати її важливість та наслідки в освітньому процесі початкової школи.

Список використаних джерел

1. Коваль Л.В. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи : технологічна складова : монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2009. 375 с.
2. Когут І.В. Формування професійно-педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Полтава, 2015. 250 с.
3. Кравченко-Дзондза О. Комунікативна компетентність майбутнього вчителя початкової школи у змісті фахової підготовки. *Молодь і ринок*. 2016. № 6 (137). С. 98-102.
4. Мартиненко С., Кипиченко Н. Сучасні підходи до формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки : Педагогічні науки*. 2012. № 14. С. 85-89.
5. Низовець О.А. Особистісні детермінанти розвитку комунікативної компетентності майбутніх психологів : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2011. 23 с.

Наталія Калюжка,

кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри педагогіки, теорії і методики початкової освіти
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»

ДІАЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Головною метою навчання в сучасній школі є всебічний і гармонійний розвиток особистості, який тісно пов'язаний з розвитком мовлення, яке, допомагає людині інтелектуально збагачуватись. Уміння правильно формулювати та висловлювати свої думки – запорука успіху у житті. Задля вдосконалення національної системи освіти та збереження спадщини і культури українців школа повинна ставити перед собою важливу мету – покращити методику формування діалогічної компетенції здобувачів початкової освіти. Сучасна методологія значно просунулась вперед у пошуках засобів та методів формування діалогічної компетенції, провідне місце серед яких відіграють комунікативні ситуації.

Сучасні зміни у світі вимагають переорієнтації шкільної системи освіти на формування в учнів життєвонеобхідних компетентностей. Вони дають змогу